

VASA UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten

Institutionen för nordiska språk

Susan Kylänpää

En textlingvistisk undersökning:

Referensbindningsanalys och ledfamiljsstrukturer
i Liza Marklunds Nobels Testamente och i den finska översättningen

Avhandling pro gradu i svenska språket

Vasa 2008

INNEHÅLL

TIIVISTELMÄ	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och hypoteser	6
1.2 Material	7
1.2.1 Romanens innehåll	7
1.2.2 Författaren Liza Marklund	8
1.3 Metod	8
2 ATT ÖVERSÄTTA	11
2.1 Översättningsprocessen	11
2.1.1 Analysskedet	11
2.1.2 Överföringsskedet	12
2.1.3 Bearbetningskedet	13
2.2 Översättning av underhållningslitteratur	13
3 TEXTLINGVISTIK	15
3.1 Textbindning	15
3.2 Ledfamiljer	16
3.3 Olika referensbindningstyper	18
3.3.1 Identitetsbindningar	19
3.3.2 Bindningar byggda på semantiskt släktskap	22
3.3.3 Inferensbindningar	23
4 REFERENSBINDNINGARNA I TEXTERNA	25
4.1 Kvalitativ bindningsanalys	25
4.1.1 Antal bindningar per mening samt antal bindningar per ord	28
4.1.2 Referensbindningars kategorisering	29
4.2 Kvantitativ bindningsanalys	30

5 LEDFAMILJSSTRUKTURERNA I UNDERSÖKNINGSMATERIALET	32
5.1 Ledfamiljsstrukturen i originaltexten	33
5.1.1 De centrala ledfamiljerna	33
5.1.2 De tematiska ledfamiljerna	35
5.1.3 Bakgrundsledfamiljerna	37
5.2 Ledfamiljsstrukturen i översättningen	40
5.2.1 De centrala ledfamiljerna	40
5.2.2 De tematiska ledfamiljerna	42
5.2.3 Bakgrundsledfamiljerna	44
5.3 Originallet och översättningen – en jämförelse	46
6 SLUTDISKUSSION	50
LITTERATURFÖRTECKNING	52
Bilaga 1. Referensbindingarna i både originaltexten och i översättningen (Det första stycket av båda böckerna)	54
Bilaga 2. De centrala ledfamiljerna i undersökningsmaterialet	55
Bilaga 3. Ledfamiljernas räckvidd	61

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Pohjoismaisten kielten laitos
Tekijä:	Susan Kylänpää
Pro Gradu- tutkielma:	En textlingvistisk undersökning: Referensbindningsanalys och ledfamiljsstrukturer i Liza Marklunds Nobels Testamente och i den finska översättningen
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	ruotsin kieli
Valmistumisvuosi:	2008
Työn ohjaaja:	Christer Laurén

TIIVISTELMÄ:

Pro gradu – tutkimukseni tarkoituksena on tutkia sidosjäseniä sekä sidosjäsenjoukkoja ruotsalaisen Liza Marklundin romaanissa *Nobels testamente*. Vertailukohteeksi olen ottanut romaanin suomennoksen *Nobelintestamentti*. Tutkimuksen tarkoituksena on täten myös vertailla eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia näiden kahden romaanin tekstien sidosjäsenten jäsentelyssä.

Romaani on pitkä, joten olen joutunut rajaamaan aineistoani. Tutkimusmateriaaliksi olen valinnut 20 ensimmäistä sivua molemmista teoksista. Tutkimuksessani käytän sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista menetelmää. Tutkimukseni on myös vertaileva. Sidostyyppejä löydäkseni käytän apuna tekstilingvististä menetelmää, jossa tutkin tekstin referenssisidoksia. Näiden sidosten löytäminen on välttämätön edellytys sidostyyppeiden ja sidostyyppeiden tutkimiseksi.

Referenssisidoksia on 17 eri tyyppiä. Kaikkia näitä ei esiinny materiaalissani. Kvantitatiivinen tutkimustulos osoittaa, että identiteetti, muunneltu identiteetti ja pronominalisointi ovat tyypillisimpiä sidostyyppejä niillä sidostyyppeillä, jotka viittaavat ihmistä tarkoittavaan sidostyyppeeseen. Inferenssi on taas yllättävän yleinen sidostyyppi niissä sidostyypeissä, joiden sidostyyppeiden joukko on abstrakti, ei- henkilöön viittaava. Nämä tulokset pätevät molemmissa romaaneissa, kielestä riippumatta. Kvalitatiivinen tutkimustulos tuo esille sen, että sidostyyppeet ovat erilaisia riippuen sidostyyppeiden joukosta. Keskeisiin sidostyyppeisiin viitattaessa sidostyyppeet ovat lyhyitä ja yksinkertaisia, yleensä vain yksittäisiä sanoja. Keskeiset sidostyyppeiden joukot ovat henkilöitä tutkimuksessani. Temaattiset ja tausta sidostyyppeiden joukot ovat abstrakteja tapahtumia tai asioita ja näiden sidostyyppeet ovat enemmän pitkiä ja raskaita fraaseja tai jopa kokonaisia lauseita. Suuria eroavaisuuksia ei esiintynyt riippuen kielestä.

AVAINSANAT: referensbindning sambandsled ledfamilj textlingvistik

1 INLEDNING

Behovet av översättning har alltid funnits bland olika folk och nationaliteter jorden runt. Det är nästan omöjligt att tänka på livet utan att förstå andra språk. Människorna har kommunicerat över språkgränserna redan länge. Det är naturligt att människan har ett behov av att förstå samt bli förstådd av andra människor.

Impulsen att undersöka översättning fick jag efter att ha läst Liza Marklunds roman *Nobels testamente*. Jag blev fascinerad av romanens spännande stämning och författarens förmåga att få läsaren att läsa boken vidare hela tiden. Marklunds sätt att beskriva personer och händelser är mångsidigt. I verket uppstår många teman som Marklund på ett skickligt sätt har fått att fungera som en helhet.

Att en text fungerar som en helhet är ingen självklarhet. Om texten saknar bindningar, blir innehållet obegripligt. Det räcker inte om det finns ett gemensamt ämnesinnehåll om man har lämnat bort sådana mekanismer som markerar samband mellan meningar. Därför är det viktigt att undersöka textbindning. Då får man veta, hur en text är uppbyggd. Det är vanligt att beskriva sammanhang i textbindning i termer av koherens och kohesion. Den ena termen har innehållssamband djupt inne i texten medan den andra beskriver samband på textytan. (Nyström 2001).

Ett sätt att undersöka textbindning är att studera ledfamiljer (se definition s. 15). Då får man en uppfattning om de viktigaste referenterna som binder ihop texten. En referent kan definieras som en företeelse eller ett begrepp som man refererar till (Nyström 2001:11). I min undersökning har jag valt att närmare studera ledfamiljer, eftersom *Nobels testamente* har en huvudhändelse och en huvudperson men samtidigt uppstår nya händelser och nya personer och de binds alla ihop på ett eller annat sätt. Därtill har jag valt att jämföra originaltexten med den finska översättningen. Det är intressant att få veta hur referenterna motsvarar varandra jämfört med originaltexten och översättningen.

1.1 Syfte och hypoteser

Syftet med min avhandling pro gradu är att undersöka ledfamiljsstrukturerna i romanen *Nobels testamente* på svenska samt i dess översättning på finska. Därtill studerar jag romanens referensbindningar eftersom en undersökning av ledfamiljsstruktur baserar sig på en grundlig undersökning av textens bindningstyper och – strukturer. Att studera ledfamiljerna är viktigt med tanke på textens kohesion. En text fungerar inte om den saknar ett begripligt sammanhang. Att sammanföra några i sig fullständiga meningar utan gemensamt innehåll gör inte en text. För att skapa en läsbar, flytande text behöver man mekanismer som samspelar mellan meningarna. (Nyström 2001: 9.) Ledfamiljerna kan räknas som en sådan mekanism i texten (se närmare definition s. 15). För att studera ledfamiljer behöver man också undersöka sambandsled. Sambandsleden kan beskrivas som de led i texten som anknyter till varandra och ledfamiljen är den helhet som sambandsleden tillsammans utgör. (Hellspång & Ledin 1997: 82).

Jag jämför ledfamiljer och sambandsled av texten i det originalverket med den text, som har översatts till finska. Det är mitt delsyfte. Översättningen av ledfamiljerna och sambandsleden kan inverka på textens estetiska innehåll, men först och främst har ledfamiljerna samt sambandsleden sin uppgift som textens sammanhängande bindning (jmf inledning). Jag studerar hur den finska översättaren har översatt dem från svenska till finska. Jag vill ta reda på vilka översättningsmotsvarigheter översättaren använder i sin översättning av dessa bindningsord. Enligt Ingo (1990: 222) uppstår det sådana fall vid översättning att ledfamiljerna blir oumbärliga för att textens information inte skall bli felaktig. Om det finns några skillnader vid översättning av ledfamiljer ska jag presentera dem och jämföra dem med varandra.

På grund av det begränsade materialet (se följande avsnitt) är jag medveten om att resultaten av den här undersökningen inte kanske blir fullt korrekt. Med det här menar jag att ledfamiljskedjor i slutet av boken kan utformas av helt olika sambandsled jämfört med dem som uppstår i början beroende på nya händelser, personer etc. Meningen är ändå att hitta samt analysera de sambandsled respektive ledfamiljer som ingår i materialet så noggrant som möjligt.

Min egen hypotes är att ledfamiljerna i stort sett har översatts nästan direkt från källspråket till målspråket. Det här antagandet baserar sig på mina egna erfarenheter som jag fått efter att ha läst romanen. Jag antar att när man syftar på de centrala ledfamiljerna (se närmare s. 16) i verket, används mest pronomina hon/han eller personernas egna namn. Den här hypotesen baserar sig på romanens berättande och beskrivande sätt att skildra personer. Därtill antar jag att de centrala ledfamiljerna har en lång räckvidd i texten och de sambandsled, som syftar på dem, uppstår ofta.

1.2 Material

Som material har jag Liza Marklunds roman *Nobels testamente* både på svenska och finska. Romanen är utgiven i Sverige av Piratförlaget år 2006. Min finska version av verket är den åttonde upplagan, utgiven av WS Bookwell Oy i Juva år 2007. Man har översatt namnet på romanen direkt från källspråket till målspråket, alltså heter verket *Nobelin testamentti* på finska. Outi Knuuutila har översatt verket från svenska till finska. Antalet sidor i det svenskspråkiga verket är totalt 451 medan det i den finskspråkiga boken finns sammanlagt 460 sidor. Romanen består av tre kapitel.

Jag har valt att studera de 20 första sidorna av det första kapitlet. Jag har bestämt att välja sidorna från början av boken därför att huvudhändelsen (ett mord) händer då samtidigt som huvudpersonerna presenteras tidigt i boken. Jag har varit tvungen att avgränsa materialet på grund av den stora mängden sidor i romanen.

1.2.1 Romanens innehåll

Romanen går kronologiskt framåt. Annika Bengtzon har huvudrollen i verket. Hon jobbar som journalist på en kvällstidningsredaktion. Hon råkar vara på Nobelfesten när en mördare skjuter Nobelkommitténs ordförande. Annika ser händelsen och hon blir ett viktigt vittne. Hon undersöker händelsen och märker att alla spår leder till Alfred Nobel och hon är för nyfiken för att glömma händelsen. Hennes liv med sin familj fungerar inte. Annika har två barn och en make, Thomas. Hennes äktenskap knakar i fogarna och

hon känner sig inte som en så bra mamma för sina barn som hon skulle vilja vara. När Annika har fått veta att Thomas har haft ett förhållande med en annan kvinna har Annika avslutat det. Annika mår psykiskt illa men medger det inte för sig själv. Hon vill vara stark och hon vill klara av det själv. Hon vill vara en perfekt mamma, journalist och hustru på samma gång.

Marklund har tagit med ett intressant och fascinerande tema i den här boken. Alfred Nobel är en känd och imponerande person och Marklund har skickligt bundit ihop det vardagliga livet och spänningen kring Nobels testamente. Allt kommer fram när man följer spåren av Nobels testamente.

1.2.2 Författaren Liza Marklund

Liza Marklund är född år 1962. Hon har en lång och stark bakgrund som journalistreporter, nyhetschef, chefredaktör samt tv-chef. Hennes verk är sålda jorden runt och de har översatts till 30 olika språk. Hon har skrivit nio romaner och en faktabok under sitt författarskap. Marklund handlar gärna för kvinnornas och barnens rättigheter och hon har gjort dokumentärer om HIV-positiva barn i Ryssland och Kambodja och våld mot kvinnor. Hon har vunnit en mängd av priser och utmärkelser både för sina böcker och sin sociala aktivitet. Marklund äger ca en tredjedel av Piratförlaget Ab som är ett av de största bokförlagen i Sverige. (Liza Marklund 2007).

1.3 Metod

Enligt Nyström (2001: 63) är det relativt enkelt att känna igen de centrala ledfamiljerna i en berättande text eftersom de återkommer ofta och introduceras först i texten. I mitt material finns också sådana ledfamiljer och dem har jag valt att undersöka. Dessa är huvudpersonen Annika Bengtzon och mördaren. Jag har valt dem därför att de har de betydelsefulla rollerna i början av verket och största delen av referenterna syftar på dem. Eftersom *Nobels testamente* kan anses vara en berättande text, är det typiskt att de väsentliga ledfamiljerna syftar på personerna, inte på t.ex. händelserna i boken (Nyström 2000: 30). Jag har ändå tagit med huvudhändelsen i min undersökning

eftersom de referenter som syftar på den är mångsidiga. Mordplatsen (Nobelfesten) beskrivs noggrant och därför ska jag undersöka också de sambandsled som refererar till den. Därtill har jag några andra ledfamiljer som jag undersöker närmare.

I den här undersökningen använder jag den kvantitativa metoden för att räkna ledfamiljernas sambandsled. Då räknar man alla referenterna, som syftar på de utvalda ledfamiljerna. Sambandsleden räknas per mening och jag har räknat alla meningar som ingår i mitt material samt alla sambandsled som uppstår i dessa meningar. Med en mening uppfattar jag här en fras som slutar med några av de stora skiljetecken, dvs. punkt, frågetecken eller utropstecken. En mening kan alltså innefatta många satser. Jag plockar vissa sambandsled ut ur texten och placerar dem i tabellen (se bilaga 2). Bilagan 2 innebär de 78 första meningarna på båda språken. Att ta med alla meningarna i bilagan skulle vara för utrymmeskrävande. På det här sättet arbetar jag med båda böckerna. Både Enkvist och Liljestränd tycker att kvantitativ metod vid analys av sambandsled kan leda till att många intressanta synvinklar blir utanför. Med kvantifiering är det inte möjligt att visa hur bindningen etableras eller hur viktig den är för textuppfattningen. (Enkvist 1974: 180; Liljestränd 1980: 180). Det stämmer säkert om man bara genomför en kvantitativ analys och lämnar en kvantitativ analys utanför. Jag ska genomföra en kvantitativ analys i alla fall eftersom jag ändå koncentrerar mig på den kvalitativa analysen.

Den kvalitativa metoden använder jag när jag analyserar översättningen av sambandsled. Ledfamiljerna består sällan av fullständiga meningar utan de är enskilda ord av olika ordklasser eller t.ex. nominalfraser (utgående från Nyström 2001: 69). Sambandsledens lexikaliska form varierar. Olika språk har olika grammatisk struktur och därför är det inte möjligt att använda spegelöversättning. Med spegelöversättning avses att ord, fras, mening eller text översatts direkt från källspråket till målspråket. (Ingo 2000: 19). I min översättningsanalys studerar jag om det finns några skillnader eller likheter vid översättning från svenska till finska. Det är möjligt att några sambandsled har översatts direkt (t.ex. pronomina hon/han) men svenskans grammatiska struktur avviker från finskans struktur. Reuter (2003: 8) betonar att finskan och svenskan inte är ett och samma språk och att t.ex. finskan gynnar långa

sammansättningar medan svenskan föredrar prepositionsuttryck. Enligt Sorvali (1983: 93) är det normalt att analysera både likheter och olikheter i textstruktur vid översättning, speciellt från svenska till finska eller tvärtom. Jag ska koncentrera mig på att analysera just de här dragen vid översättning av ledfamiljerna. Jag kategoriserar sambandsleden enligt olika bindningstyper. De olika bindningstyperna presenteras i kapitel 4.

Min avhandling är också jämförande. Efter att ha räknat sambandsled samt placerat dem i tabellen ska jag jämföra dem. I synnerhet ska jag inrikta mig på pronominaliseringar eftersom det i finskan finns bara den könsneutrala *hän* medan svenskan skiljer mellan kön med sina två pronomina *hon/han*. Om min hypotes stämmer, är det intressant att se hur översättaren har arbetat i fråga om pronomina.

2 ATT ÖVERSÄTTA

Översättandet i sig är ett mångfasetterat begrepp som har definierats från många olika synvinklar. Sedan 1950-talet har det uppkommit olika teorier som har presenterat modeller och idéer om översättandets möjligheter och omöjligheter. Det heltäckande begreppet kan inte definieras från en enda synvinkel. (Ingo 2007:12-14). I det här kapitlet diskuterar jag översättningens teori och praktik. Jag presenterar översättningsprocessens olika skeden som baserar sig på Ingos (1990 & 1991) modell. Sorvali (1983) har också presenterat de skeden som behövs vid översättning.

2.1 Översättningsprocess

Enligt Ingo (1991: 92) består översättningsprocessen av tre skeden: analys, överföring och bearbetning. Sorvali (1983) har också särskilt samma skeden i översättningsprocessen. Hela processen börjar från källspråket, som är ett språk från vilket skall översättas till ett annat språk, som kallas målspråk. Man måste här konstatera, att de här skedena inte följer varandra automatiskt utan en översättare ständigt behandlar hela textmaterialet samt återkommer till källspråket många gånger, dvs. att det inte är möjligt att avgränsa dessa skeden så noggrant från varandra i översättningsarbetet. I praktiken är skedena inte förbundna med varandra. (Ingo 1991: 92-93).

2.1.1 Analysskedet

Ingo (1990: 110-194) har kommit på att analysskedet innebär fem olika slags analyser: förberedande, grammatikalisk, semantisk, stil- och pragmatisk analys. Jag presenterar här dessa relativt kort. Den förberedande analysen betonar en grundlig genomläsning av den översatta texten. En grammatikalisk analys har sitt syfte i att identifiera källspråkets konstituentier samt få en uppfattning om förhållandet mellan dem. Semantisk analys kartlägger textens betydelsekomponenter. Fast meningens grammatikaliska struktur också har inverkan på betydelsen, är de enskilda uttrycken, orden samt morfemen betydelsemässiga konstituentier i fråga om textens betydelse och en noggrann överföring

av betydelse är den viktigaste uppgiften för en översättare. I stilanalys betonas det att ta hänsyn till stilen i en text. Den moderna översättningsvetenskapen har den åsikten att man borde överföra först och främst betydelsen från källspråket till målspråket. Det är ändå viktigt i synnerhet vid översättning av en skönlitterär text att bevara ursprungstextens stil så långt som möjligt. En pragmatisk analys kontrollerar att den blivande översättningen verkligen fungerar i den nya språk- och kulturmiljön. En viktig del av den pragmatiska analysen är identifiering av bildspråk.

2.1.2 Överföringsskedet

I överföringsskedet överförs den analyserade originaltexten till målspråket. Det här skedet är det svåraste att beskriva i hela översättningsprocessen eftersom varje översättare individuellt bestämmer hur det går till i praktiken. Man har betonat att bevarandet av källtextens betydelse är den viktigaste uppgiften. Det är ändå omöjligt att beskriva vad som sker i översättarens hjärna när han arbetar med textens överföring. (Ingo 1991: 165).

I det här skedet väljer en översättare de lämpliga översättningsmotsvarigheterna för målspråket. I analyskedet har översättaren utfört en semantisk, stilistisk och pragmatisk analys och av dessa spelar den semantiska analysen en viktig roll i överföringsskedet eftersom den har inverkan på valet av översättningsmotsvarigheter. Att hitta på motsvarande översättningsmotsvarigheterna är inte problemfritt. (Ingo 1991: 165-166). När Ingo (1990: 81) talar om en översättningsmotsvarighet, använder Sorvali (1983: 61) begreppet ekvivalens. De båda betonar ändå att översättning av betydelse dominerar på bekostnad av stil. Nida & Taber (1974: 12) påstår att översättningen innebär att på målspråket reproduceras den närmaste naturliga motsvarigheten till källspråkets uttryck, för det första med tanke på betydelse, för det andra med tanke på stil.

Sorvali (1990: 62-63) har också urskiljt de tre ovannämnda skeden i översättningsprocessen. Hon betonar att de semantiska förändringarna är vanliga vid överföringsskedet, t.ex. översättning av idiom. Idiomen kan översättas med tre olika sätt: idiom översätts med ett annat idiom, idiom översätts med ett annat, normalt uttryck

eller idiom översätts med ett annat uttryck men den semantiska förlusten försöks kompensera så att ett normalt uttryck återges med idiom. Nida & Taber (1974) hävdar att översättning innebär en viss grad av semantisk förlust men detta skall begränsas till det minimala.

2.1.3 Bearbetningsskedet

Det här skedet innebär att en översättning får sin slutliga form. På grund av analysprocessen som en översättare har gjort i analyskedet har han överfört källtextens innehåll till målspråket. Översättaren har producerat ”råkopiorna” på den semantiska nivån i överföringskedet. I bearbetningsskedet utformas en text av de här råkopiorna. (Ingo 1990: 250–251).

Översättaren måste ta hänsyn till målspråkets kulturella miljö och lexikaliska möjligheter. Det är självklart att det inte är möjligt att hitta formellt motsvarande översättningar för alla källspråkets uttryck (jmf. idiom ovan). Sorvali (1983: 60) konstaterar att man måste ta hänsyn till tre aspekter i bearbetningsskedet (hennes benämning av detta skede är omstrukturering). Den första av dem handlar om språkliga varianter, t.ex. talspråk vs skriftspråk eller dialekter. Nida & Taber (1974) beskriver den andra aspekten som att den gäller textens stil, t.ex. en text kan kräva både sådana drag som skapar en speciell effekt eller stämning eller sådana drag som ökar förståelighet. Den tredje aspekten beskriver hur man kan producera en passande stil i en text.

2.2 Översättning av underhållningslitteratur

Jag har konstaterat här att den viktigaste uppgiften vid översättningen är att överföra originalspråkets betydelse på bekostnad av stil. Bassnett (1995: 97) betonar att en bra översättare måste skapa ett balanserat förhållande mellan teori och praktik. Då finns det bättre möjligheter att få en översättning fungera i målspråkets kulturella miljö.

Att en översättning fungerar i målspråkets kulturella miljö är inte självklart. Nida (2001: 23) påpekar att ett språk är en del av kulturen. Bassnett (1995: 32) konstaterar skickligt att kultur har en själ och språk är själens hjärta.

Ingo (1991: 30-32) har kategoriserat text- och översättningskategorier enligt textkvalitet. Om jag använder Ingos kategorier, representerar mitt undersökningsmaterial, *Nobels testamente*, underhållningslitteratur. Karakteristiskt för underhållningslitteraturen är att den kan jämföras med en allmän sakttext, t.ex dags- eller veckotidningars populariserande artiklar. En skillnad mellan underhållningstext och sakttext är att underhållningstexten emellertid kan använda olika stil i samma text såsom konslitteraturen gör medan sakttexten innebär sällan några stilistiska skillnader.

Enligt Ingo (1991: 33) är det ingen stor katastrof om översättaren utelämnar några ord, fraser eller även meningar i fråga om översättningen av underhållningslitteratur. Det är också typiskt för översättningar av detta slags texter att händelser inte beskrivs så noggrant. Att man kan acceptera sådana brister på översättningen beror på texttypens betydelse. Texter av dessa slags läses ofta för nöjes skull, läsaren märker inte textens sakinnehåll. Textens betydelse är inte att erbjuda några språkliga njutningar utan t.ex. en spännande upplevelse.

3 TEXTLINGVISTIK

Larsson (1978: 12) definierar textlingvistik så att den har syftet att undersöka de regler och principer som krävs för en text, dvs. en text måste uppfylla vissa villkor. Textlingvistik försöker ange villkoren för att en följd av ord eller satser blir en sats eller en mening som fungerar i praktiken. En lista av satser utgör inte en text om de inte har ett sammanhängande innehåll.

Textlingvistik som forskningsgren är ung. Inom en kort tid har grenen utvecklats och fått nya undersökningsresultat och forskningarna kring ämnet har genomförts. Grammatisk och stilistisk beskrivningsmetod har använts flitigt inom textlingvistik. De båda metoderna med fördel kan komplettera varandra. (Larsson 1978: 9–10). Den textlingvistiska metod som jag använder i min undersökning är ändå ingen av de ovannämnda, utan en referensbindningsanalys.

Enligt Enkvist (1974: 174) har grammatiken inte givit några klara kriterier för en välformad text där meningarna sammanhänger. Därför behövs textlingvistik. Textlingvistik är också nödvändig för stilforskningen. Textens stilistiska drag består ofta av på sådant sätt att hur meningarna sätts samman till texten, inte bara att hur de enskilda meningarna fungerar tillsammans.

3.1 Textbindning

Vad det är som gör en vanlig text sammanhängande har undersökts av många forskare. Det är självklart att grammatiska riktiga meningarna utgör en grammatiskt korrekt text men om de saknas ett gemensamt innehåll, blir texten obegriplig. Larsson (1978), Enkvist (1974 och 1975) och Källgren (1979) som några exempel har forskat de mekanismer som behövs för att en text fungerar och sammanhänger.

För att en text fungerar som en helhet, behövs det en bindning mellan textens satser och meningar. Enligt Källgren (1979: 69) finns det tre olika typer av bindningar. Referensbindning är den viktigaste typen, eftersom den är en rent semantisk bindning

och refererar till de enskilda konstituenterna i olika satser. Om det ena ledet är en enskild konstituent och det andra ledet en full sats, är bindningstypen mellan dem blandad bindning. Satskonnektion innebär att det finns bindning mellan två satser eller större helheter.

Källgren (1979: 69) har delat in referensbindningar i två huvudgrupper. Om en relation går åt ena hållet och en annan relation går åt andra hållet, är det fråga om en asymmetrisk bindning (se t.ex. pronominalisering i avsnitt 3.3.1). Om det råder samma relation mellan konstituenterna oberoende av vilket av dem man utgår från, kallas det symmetrisk bindning. Enkvist (1975: 33-35) har också delat in referensbindningar i de här grupperna.

3.2 Ledfamiljer

Enkvist (1974:177) är den första som har presenterat begreppet ledfamilj på svenska. Enligt hans åsikt är en ledfamilj en bindningskedja som består av sambandsled. Sambandsleden är sådana led som uppstår i textens olika satser och har samband med varandra. Utöver definitionerna har han konstaterat att det finns vissa svårigheter med att avgöra vilka led som kan kategoriseras som sambandsled samt hur de skall grupperas i ledfamiljer. Hans lösningsförslag till detta problem är att man måste skapa en egen manual med några grundregler och sen försöka tillämpa dem så principfast som möjligt. Det finns alltså vissa modeller och principer för att undersöka samt analysera ledfamiljer men man får friheten att bestämma själv sitt arbetssätt.

Källgren (1979: 82) påpekar att det inte alltid finns samband mellan de olika leden inom en ledfamilj, dvs. alla led som ingår i en ledfamilj samspelar nödvändigtvis inte med varandra. Enkvist (1974) har också konstaterat att det finns olika slag av samband mellan leden inom en ledfamilj. Det är möjligt att en del av leden har en gemensam referens, men denna gemensamma referens är inte i alla fall den referens som konstituerar ledfamiljen.

De olika referenserna kan förekomma i texten med olika längder av räckvidd. Man kan urskilja olika typer av ledfamiljer utgående från sambandsledens täthet. Referenserna som syftar på de centrala ledfamiljerna har ofta en lång räckvidd i texten och de uppkommer relativt tätt i texten. I sådana fall är det lätt att identifiera dessa sambandsled samt de ledfamiljer på vilka de syftar och observera att en bindning har också en lång räckvidd i texten. Om en ledfamilj har en lång räckvidd i texten, har en textbinding också en lång räckvidd i texten. (Nyström 2001: 66-67).

Källgren (1979: 80) har också diskuterat bindningars livslängd. Hon konstaterar att varken en bindningstyp eller en enskild bindning avgör livslängden, utan egenskaperna hos de led som samspelar med varandra. Med det avser hon att de intressanta, känslomässigt laddade företeelserna, händelserna och relationerna mellan människorna lever längre i texten fast de inte förekommer ofta. De väcker intresse hos läsaren och därför behöver man inte upprepa dem i texten. Läsaren kan själv skapa ett samband mellan konstituenterna fast de sammankopplade leden inte aktualiseras så ofta.

Ovan har jag konstaterat att man kan urskilja olika typer av ledfamiljer bl.a. utgående från sambandsledens täthet. Det är karakteristiskt för de centrala ledfamiljerna att de har lång räckvidd i texten och att leden i ledfamiljerna förekommer relativt tätt. De centrala ledfamiljerna har en betydelsemässig roll i fråga om textens bindning, det finns inga andra ledfamiljer som kan konkurrera om rollen. (Nyström 2001: 70). I en berättande personcentrerad text är det relativt enkelt att lägga märke till de centrala ledfamiljerna.

Det är inte bara ledfamiljens täthet som definierar olika typer av ledfamiljer utan sambandsledens betydelse också spelar en viktig roll. De tematiska ledfamiljerna kan ha lång eller kort räckvidd i texten. Deras uppgift gäller textens innehåll samt textens innehållstruktur. De centrala ledfamiljerna aktualiseras som ett viktigt tema i någon del av text och då uppkommer de med relativt stor täthet. Beroende av texttypen aktualiseras de tematiska ledfamiljerna inte utan de fungerar som underliggande ledfamiljer. (Nyström 2001: 70-71). I min undersökning fungerar huvudpersonens arbete som ett exempel på den tematiska ledfamiljen.

Den tredje typen av ledfamilj är bakgrundsledfamiljen. Denna typ av ledfamilj består huvudsakligen av referenter som än underliggande i stort sett men som också kan aktualiseras med långa mellanrum. (Nyström 2001: 74-75). Det är ändå möjligt att bakgrundsledfamiljen kommer relativt tätt i texten, t.ex. konstituenten som refererar till tid eller plats kategoriseras ofta som bakgrundsledfamiljer. De aktualiseras inte nödvändigtvis men de lever i textens bakgrund.

3.3 Olika referensbindningstyper

I det här avsnittet presenterar jag de olika referensbindningstyperna. Det kan hända att alla bindningstyper inte finns i mitt undersökningsmaterial. Jag har konstaterat tidigare att om man studerar ledfamiljer, behöver man också studera sambandsled. Jag har excerperat alla sambandsled, som bildar de ledfamiljer som jag har valt att undersöka, ur materialet (som exempel bilaga 2). Jag har kategoriserat sambandsleden enligt deras bindningstyper. Här presenterar jag varje bindningstyp och efter det presenterar jag några exempel på sambandsleden ur mitt material som anknyter till varandra enligt den där bindningstypen. När jag beskriver sambandsled med hjälp av exemplen, ger jag också den finska motsvarigheten och jämför översättningen med förlagan.

Vad som är ett bindningsled i texten är inte alltid lätt att avgöra. Det beror naturligtvis på det subjektiva läsarperspektivet. Halliday & Hasan (1976: 290) har kommit på att en faktor som påverkar bindningens styrka är ordens frekvens i det allmänna språket. Ett ord med hög frekvens är inte så betydelsefullt för textens kohesion. Därför är det möjligt att utelämna de flesta formord i analysen.

Om det föreligger flera alternativ till bindning, markeras bindning till det led som ligger närmast. Det finns sådana fall där två eller flera bindningar existerar samtidigt och i sådana fall gäller närhetsprincip, dvs. man markerar bindning till det närmaste liggande leDET. (Halliday & Hasan 1976: 290). Jag ska följa dessa principer i min undersökning.

3.3.1 Identitetsbindningar

Nyström (2001: 39) har grupperat referensbindningar i tre kategorier. Den första av dem är identitetsbindningar där ett ord eller uttryck har en identisk referens som upprepas i texten. Några variationer är tillåtna beroende på forskare och därför finns det olika typer av bindningar inom kategorin identitetsbindningar, t.ex. synonymi och pronominalisering. Bilaga 2 fungerar som exempel på mitt arbetssätt. I bilagan finns några förkortningar. Jag presenterar förkortningarna här i samband med presentation av varje bindningstyp.

Identitet (id) är den entydigaste bindningstypen, både form och referent är helt identiska. Det finns möjlighet att godta växling mellan bestämd eller obestämd form såsom mellan subjekts- och objektsform av pronomen. (Källgren 1979: 72). Varje forskare får bestämma sig själv om han vill tillåta dessa variationer i sin undersökning.

Identitet är lätt att känneteckna eftersom den är så klar bindning. I mitt material upprepas ofta t.ex. huvudpersonens namn. Det är inte ändå så vanlig bindningstyp som man kunde tro. Om man använder de identiska uttrycken eller orden ständigt, blir texten ointressant och ensidig, dvs. identitet kan ha inverkan på textens stil.

I *modifierad identitet* (moid) tillåts formens variation men krävs entydig identitet i fråga om referenten. Ordklassväxlingar samt varierande bestämningar kring huvudord är de mest typiska exemplen på modifierad identitet. (Källgren 1979: 72).

- (1) ”*Kylan* van förmalande när hon steg ut i södra pelargången.”
(s. 13)
”Fattades bara att hon skulle få ett ärr, och *kalt* som satan var det.” (s. 14)
- ” *Kylmyys* oli lamauttavaa kun hän astui ulos eteläiselle pylväskäytävälle.” (s. 13)
” Arpi tästä vielä puuttuikin, ja lisäksi oli saatanan *kylmä*.”
(s. 14)

Exempel 1 visar ordklassväxling, vilken är karakteristiskt för modifierad identitet. Om man jämför den svenska med den finska översättningen, kan man konstatera att det finns inga skillnader. Ordklassväxlingen sker också i finskan.

Om referenterna är delvis identiska, talar man om delidentitet (deid). Oftast är den ena referenten ett sammansatt ord där ett led är identiskt med ett annat led i den andra konstituenten (Nyström 2001: 42). Som exempel kan jag nämna *polismännen i sina uniformer och gula västar – polismannen*. Här har det lämnats bort definitionerna till polismannen. Man kunde tänka sig att placera det här exemplet under bindningstypen ellips (se nedan) men jag har valt att räkna de här referenserna som delidentitet. Det kommer inte upp några skillnader mellan den svenska och finska versionen.

Pronominalisering (pr) innebär att ett huvudord ersätts med pronomen. Man kan i detta fall tillåta växlingar mellan pronomen för samma referent. I dialogen uppstår sådana fall ofta, när en person beskrivs ur olika perspektiv. *Antecedent* (an) som bindningstyp bygger på att man återgår från pronomen till huvudord, dvs. man förutsätter pronominalisering för att kunna gå tillbaka till huvudordet. (Källgren 1979: 75).

Det är aktuellt att anta att pronominalisering är en vanlig bindningstyp i mitt material. Undersökningsresultat stöder detta antagande (se tabell 1 s.25). Jag har tillåtit växling mellan olika pronomen som ändå syftar på samma referent (se exempel 2).

(2) ”Annika Bengtzon heter jag, sa hon till polismannen.”
(s. 18)

I exemplet 2 ses identitet (Annika Bengtzon) och pronominalisering (jag, hon). Eftersom *Nobels testamente* som roman lägger vikt för att beskriva personer och relationer mellan dem, finns det sådana dialoger där en person beskrivs ur olika perspektiv. I exemplet 2 säger Annika hennes namn till polismannen och det beskrivs först från Annikas synvinkel och sedan från polisens synvinkel. Exemplet innebär alltså tre referenser som syftar på ledfamiljen Annika Bengtzon. Den finska översättningen gör inga förändringar, den har översatts direkt.

Ellips (el) innebär att ett led utelämnas därför att det kan underförstås, man kan alltså förstå texten på grund av kontexten fast ett led inte har markerats. Motsats till ellips är *återställning* (åt), där ledet igen återinsätts. Här förutsätts ellips för återställning. (Källgren 1979: 76).

Man kan markera ellipsbindning i mitt material om man jämför förlagan med översättningen. Översättaren har ofta lämnat bort pronomen, eftersom det är möjligt att anknyta ett suffix till verbet i stället för att upprepa pronomen som subjekt (ex. 3).

- (3) ” Kan jag få hämta min väska?” (s. 17)
 ” Saanko hakea laukkuni?” (s.17)

Det finns en svårighet med ellips och modifierad identitet. Det är inte alltid självklart, vilkendera det är fråga om. Källgren (1979: 76) hävdar att så länge som huvudordet bevaras och har en samma referens, kan man anse att modifierad identitet föreligger.

Synonymibindning (sy) bygger på att referenterna har samma betydelse men de uttrycks med olika huvudord. Det är relativt lätt att identifiera synonymi om en referent är en person, medan en abstrakt företeelse som referent kan orsaka några svårigheter. Kontexten avgör ofta om det är fråga om synonymi. (Nyström 2001: 44).

I *Nobels testamente* används den här bindningstypen relativt ofta. Vid översättningen till finska finns inte några märkbara skillnader (ex. 4).

- (4) ” Kriminalinspektör Anton Abrahamsson *bebis* var tre månader gammal och hade kolik. *Ungen* hade skrikit dygnet runt...” (s. 14)
 ” Rikoskomisario Anton Abrahamssonin *vauva* oli kolmen kuukauden ikäinen ja kärsi koliikista. *Lapsi* oli nyt huutanut vuorokauden vuorokauden läpeensä...” (s. 14)

3.3.2 Bindningar byggda på semantiskt släktskap

Den andra kategorin är bindningar byggda på semantisk släktskap. Den här kategorin omfattar sådana olika led som står i någon etablerad semantisk relation till varandra, t.ex. varandras motsatser. Några av de bindningstyper som jag kommer att presentera uppstår inte i mitt material.

Kontrastbindning (ko) bygger på att två uttryck är i motsats till varandra (Öberg 1997: 19).

- (5) ” *Känslan av triumf* försvann praktiskt taget omedelbart och ersatts av *en rastlös irritation*.” (s. 14)
 ” *Voiton tunne* katosi lähes välittömästi ja tilalle tuli *ärtymys*.” (s. 14)

I exemplet 5 finns inga skillnader i fråga om översättningen. Kontrast som bindningstyp är inte så klar här men jag har valt att kategorisera de här referenserna under kontrast eftersom det ligger en motsats mellan dem.

Om det finns två olika komparationsgrader av samma adjektiv i texten, är det fråga om *komparation* som bindningstyp (Öberg 1997: 19). Denna bindningstyp förekommer inte så ofta men den är lätt att identifiera. Mitt undersökningsmaterial innefattar inte den här bindningstypen.

Hyponymi (hy) är bindning som innebär ett överordnat begrepp samt ett underordnat begrepp och deras relation till varandra. Ett typiskt exempel på denna bindning är relationen mellan träd och gran. En motsats till hyponymi är *hypernyymi* (hype) som bygger på bindning från ett underordnat begrepp till ett överordnat begrepp. (Källgren 1979: 75)

- (6) ” Hon tryckte iväg ett sms till vingkamraten, höjde höger arm, öppnade aftonväskan och släppte ner telefonen, trevade efter *pistolen*.” (s. 12)
 ” *Vapnet* var tungt och stabilt i hennes hand...” (s. 13)

” Hän lähetti tekstiviestin apumiehelle, nosti oikeaa kättään, avasi iltalaukun, pudotti kännykän laukkuun ja tarttui *pistooliin*.” (s. 13)

” *Ase* tuntui raskaalta ja vakaalta hänen kädessään...” (s. 13)

I exemplet 6 är pistolen det underordnade begreppet, dvs. en typ av vapnet. Översättning till finska avviker inte från ursprungstexten.

Specificering (sp) är en extensionell minskning från en helhet eller mängd till en del av denna helhet eller mängd. Ett typexempel på detta är en relation mellan en person och hans kroppsdelar (han- hans hjärta). *Generalisering* (ge) fungerar tvärtom. (Nyström 2001: 47)

(6) ” Det som betydde något var att *hon* fanns här och att Bosse lade sin hand på *hennes rygg* och att hon rörde sig runt runt runt så att guldmosaikens virvlade.” (s. 11)

” Vain sillä oli merkitystä, että *hän* oli siinä ja että Bosse laski kätensä *hänen selkäänsä* ja että hän pyöri ympäri ympäri ympäri niin että kultamosaiikit kieppusivat.” (s. 11)

Jag har excerperat ett typiskt exempel på specificering ur mitt material (ex. 6). Specificering är en väletablerad bindningstyp i mitt material. Det beror säkert på författarens noggranna strävan att beskriva de större helheterna (t.ex. starka känslor eller viktiga händelser) via de mindre detaljerna.

3.3.3 Inferensbindningar

Den tredje kategorin är inferensbindningar. Kategorin innefattar bara en bindningstyp, inferens. Karakteristiskt för kategorin är att bindningen inte bygger på semantiskt släktskap. Våra egna erfarenheter säger oss att vissa konstituenterna bara hör tillsammans. (Nyström 2001: 39)

Inferensbindning (in) är den svåraste typen att förklara. Som jag har konstaterat ovan, bygger bindningen inte på den semantiska släktskapen mellan konstituenten i texten utan läsaren har en viktig roll i att identifiera dessa bindningar. Inferens bygger på att en läsare har förmåga att förstå textens budskap, dvs. referenterna är relaterade i vår gemensamma tankevärld. (Nyström 2001: 47).

Enligt Källgren (1979: 77) har en inferensbindning en viktig betydelse för hur en text går framåt. Inferensbindningens roll betonas med sammanhanget av större helheter, t.ex. långa kapitel eller avsnitt. Följande exempel på inferensbindning baserar sig på min egen erfarenhet om Annikas jobb.

- (7) ”Jag bevakar Nobelfesten för tidningen Kvällspressen.”
 (s.18)
 ”Deadline, tänkte Annika. Hur fan ska jag ta mig ur den
 där?” ” (s.19)

I exemplet 7 beskrivs Annikas jobb och hur man kan associera deadline med tidningen Kvällspressen. Annika förklarar för polismannen varför hon är på Nobelfesten men polisen vill inte släppa henne medan Annika inte har tid, hon har bråttom att skriva om händelserna. Här kan man tänka sig att deadline är en viktig del av Annikas jobb och Annika är med på festen eftersom hon är redaktör. Den finska översättningen avviker inte från originaltexten. Översättaren har inte översatt deadline på finska utan det står på engelska i översättningen.

4 REFERENSBINDNINGARNA I TEXTERNA

I detta kapitel presenterar jag analysen av de referensbindningar som ingår i mitt undersökningsmaterial. För att spara utrymme, ska jag inte presentera hela undersökningsmaterialet här. Som exempel på mitt sätt att arbeta finns som bilaga (se bilaga 1). Att presentera texten i sin helhet skulle vara ett bra sätt att få både överblick över texten och detaljinformation om analysen men ett sådant arbetssätt är ändå för utrymmeskrävande.

I början av den här referensbindningsanalysen finns det en kvantitativ presentation om antalet olika bindningstyper i undersökningsmaterialet. Därefter kommenterar jag de bindningstyper som ingår i analysmaterialet. Min diskussion kring referensbindningar kommer att koncentrera sig på olikheter mellan förlagan och översättningen. Jag har valt att använda den modellen för analysen som Nyström (2001) också har använt. Det bygger på bindningarna mellan parvis förbundna konstituenten.

4.1 Kvantitativ bindningsanalys

Den här kvantitativa bindningsanalysen möjliggör en jämförelse mellan texternas bindningstyper. Här ska jag fasta uppmärksamhet vid antal bindningstyper som märkbart avviker från varandra i fråga om förlaga och översättning. Antalet olika bindningstyper presenteras här först i tabellen. I tabellen finns både antalet för varje bindningstyp och antalet bindningstyper sammanlagt på båda språken.

Den här typen av bindningsanalys är en förutsättning för den blivande analysen av ledfamiljerna. Den kvantitativa analysen möjliggör också en undersökning samt jämförelse mellan de två texternas bindningstäthet. För att man skall kunna undersöka ledfamiljer närmare, behöver man först studera referensbindningar. Därför börjar min analys av ledfamiljer med en översikt av referensbindningar i de undersökta texterna.

Tabell 1. Antal olika bindningstyper i de undersökta materialen.

Bindningstyp	original	översättning
identitet	123	120
delidentitet	9	8
modifierad identitet	34	41
pronominalisering	48	42
ellips	7	-
återställning	-	2
synonymi	19	17
kontrast	1	1
hyponymi	8	7
specifisering	27	30
generalisering	4	4
inferens	41	40
antecedent	31	22
sammanlagt	352	333

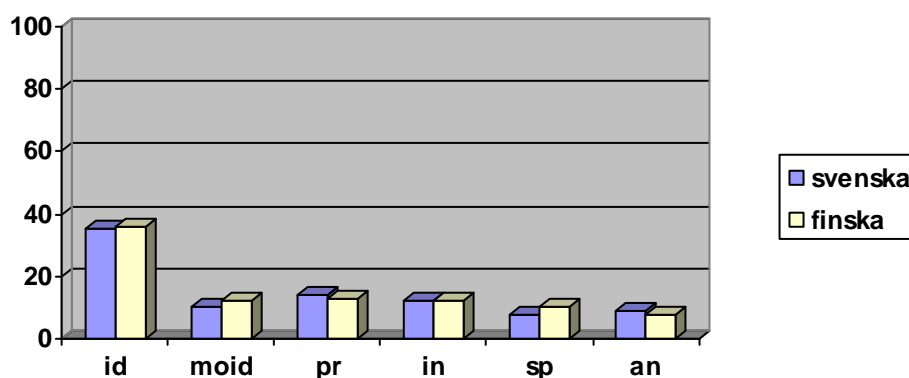
Tabellen visar att det finns en skillnad mellan de två språken i fråga om det totala antalet bindningar. I den finska översättningen finns det ca 5 % färre bindningar än i förlagan. Antal olika bindningstyper varierar beroende på språket. Det är två bindningstyper där finns lika många bindningar på båda språken (kontrast och generalisering). Allmänt taget kan man notera att det inte finns några stora skillnader. I några fall finns det ändå skillnader. Om dem ska jag diskutera följande.

Man kan genast lägga märke till att identitet är den vanligaste bindningstypen i båda texterna. Identitet utgör 35 % av det totala antalet bindningar i den svenska texten medan i den finska texten är det motsvarande procentuella antalet 36 %. Här kan man vidare konstatera att identitet är litet vanligare i den finska texten än i den svenska,

procentuellt taget. Det kan förklaras med den totala andelen bindningstyperna i den finska texten. Modifierad identitet utgör procentuellt ca 12 % av det totala antalet bindningar i den finska översättningen medan antalet är litet mindre i den svenska förlagan, bara 10 %.

Några andra relativt ofta använda bindningstyper är pronominalisering, inferens, specificering och antecedent. I fråga om dessa bindningstyper finns det några små skillnader mellan de två språken. I svenska texten uppstår pronominalisering litet oftare än i finskan (14 %). Pronominalisering är ändå också en vanlig bindningstyp i det finska undersökningsmaterialet (13 %). Inferens är en bindningstyp som väcker intresse. På båda språken används det lika ofta, inferens utgör 12 % av alla bindningar på båda språken. Här lönar det sig att komma ihåg att klassificering av inferens beror på forskarens subjektiva inslag och därför rekommenderas det att man undersöker de här förhållandena med kvalitativa metoder (Nyström 2001: 60). Specificering och antecedent uppstår med nästan lika ofta i båda språken.

Figur 1. En procentuell jämförelse mellan de vanligaste bindningstyperna.

Figur 1 illustrerar skillnader - eller i detta fall också likheter - mellan de två språken. Några klara skillnader kan man inte notera. Det absoluta antalet bindningar är inte ensamt ett jämförbart mått och därför ska jag presentera antalet bindningar per mening samt antalet bindningar i ord följande.

4.1.1 Antalet bindningar per mening samt antalet bindningar i ord

För att få en mera neutral och förklarande uppfattning om bindningarnas uppkomst i texten ska jag räkna antalet bindningar per mening samt antalet bindningar i ord. Antalet bindningar per mening är 1,27 i den svenskspråkiga texten. Det motsvarande antalet i den finskspråkiga texten är 1,17. Skillnaden är inte stor men man kan dra några slutsatser om resultatet.

Texterna är nästan lika långa och antalet meningarna avviker inte särskilt från varandra. Texternas innehåll erbjuder inte oss någon förklaring om de två olika antalen. Därför kan man tro på att skillnader gäller olika språk eller textgenrer. Liljestrand (1980: 178) har undersökt replikspråk och konstaterat att en bindningstät repliksekvens innehåller ganska litet ny information. Nordman (1992: 198) konstaterar att det inte stämmer i hennes analys av facktexter och en förklaring är textstrukturen. Genomsnittliga antalet bindningar per sats ligger omkring 2 i hennes undersökning, antalet är alltså ändå högre än antalet i min undersökning. Nordman undersöker facktexter medan jag har en skönlitterär text. Det förklarar skillnaden i fråga om antalet bindningar per mening eller sats. En förklaring kan vara också det att jag har valt bindningar per mening medan Nordman har bindningar per sats.

Nyström (2001: 57) har också använt antalet bindningar per ord för att få ett mera neutralt och jämförbart mått. Jag har också räknat motsvarande antal som ligger omkring 21 per 100 ord i mitt undersökningsmaterial. Nyström har fått siffran 25 bindningar på lika många ord i novellen. Det här resultatet berättar för läsaren att en berättande text är bindningstätare än t.ex. Nyströms debattartikel, här finns bara 17 bindningar per 100 ord. Nyström förklarar skillnaden så att debattartikelns konstituenten är längre än i novellen. Jag har också några särskilda ledfamiljer vilkas

konstituenten är relativt långa (jmf tematiska ledfamiljer och bakgrundsledfamiljer i följande avsnitt). I mitt material uppstår det många nya bindningar i början av alla nya stycken, eftersom nya saker samt personer uppstår. Några konstituenten är ändå långa och tunga fraser vilken leder till det att antalet bindningar per ord ligger litet lägre än t.ex. Nyströms motsvarande antal.

4.1.2 Referensbindningarnas kategorisering

Referensbindningarna kan grupperas i tre kategorier. Att kategorisera bindningarna i de här grupperna kan underlätta jämförelsen mellan de två texterna. Tabell 2 presenterar bindningarnas fördelning mellan de tre huvudtyperna av referentrelationer.

Tabell 2. Referensbindningarnas fördelning enligt referentrelation.

Bindningar baserade på	förlaga (%)	översättning (%)
identitet	271 (77%)	232 (81%)
semantiskt släktskap	40 (11%)	40 (14%)
inferens	41 (12%)	16 (5%)
S:a	352 (100%)	288 (100%)

Av tabellen framgår att båda texterna tydligt baserar på identitetsbindningar. Det finns inga märkbara skillnader i fråga om förlaga och översättning. Av de enskilda bindningstyperna är identitet, pronominalisering och antecedent de bindningstyper som bidrar till det här resultatet.

4.2 Kvalitativ bindningsanalys

Först och främst vill jag fasta uppmärksamhet vid skillnaden mellan antalet bindningar i de undersökta texterna. Tabell 1 visar att originaltexten innehåller 352 bindningar medan i översättningen är det motsvarande antalet 333. Texternas innehåll avviker inte märkbart från varandra som helhet och det stöder på den viktiga princip som jag har kommit fram i kapitel 2: Det viktigaste vid översättningen är att genomföra textens budskap. Undersökningsmaterialet omfattar de 20 första sidorna av båda böcker dvs. materialen är lika omfattande. En förklaring till skillnaden kan förklaras med språkens semantiska skillnader. Konstituenterna i översättningen är längre och detsamma gäller också meningarna. I svenskan aktualiseras ofta personpronomina *jag* och *hon/han* medan de lämnas bort i finskan. Här kunde man tänka sig att räkna dessa bortlämningar som ellips men jag har inte gjort det.

Identitet är den vanligaste bindningstypen i de undersökta texterna. I de båda texterna dominerar den här bindningstypen och enligt Nyström (2001: 51–58) tycks den vara ett generellt fenomen överhuvudtaget. Det gäller allmänt nästan alla texter som studeras ur textbindningens synvinkel. En orsak till det är att var och en text behöver vissa viktiga, centrala ord och fraser som upprepas i texten. Det gäller också mitt undersökningsmaterial. Man kunde också tänka sig att valet av de 20 första sidorna för undersökningen har inverkan på ett ganska frekvent upprepande av identitet. Det är karakteristiskt för en text att början av texten är informationsmässig. Det väcker intresse hos en läsare och får läsaren att läsa texten vidare.

Pronominalisering är den näst vanligaste bindningstypen i svenskan och uppstår också ofta i finskan. En tydlig förklaring till det är undersökningsmaterialets texttyp. *Nobels testamente* är en deckare där beskrivning av personer, händelser och miljö får utrymme och huvudpersonerna beskrivs ofta. Pronominalisering är alltså en karakteristisk bindningstyp för en personcentrerad text (jmf Nyström 2001: 51). En annan förklaring är att det är tryggt att använda pronominalisering. Man får ändå litet variation i texten men den varar läsbar och intressant.

Det finns ändå en liten skillnad mellan förlagan och översättningen i fråga om antalet pronominaliseringsbindningar. Det är också en följd av de två olika språken. Svenskan skiljer sig kön med sina pronomina hon/han medan finskan gör inte det. Det möjliggör svenskan att använda pronominaliseringen flitigare. Finskan behöver använda t.ex. identitet i stället för att man kan förstå texten och relationer mellan människor eller fenomen.

Pronominaliseringarna har samband med antecedensbindningarna som jag har presenterat i avsnittet 4.3.1. Tabell 1 visar att antecedent har använts mer i förlagan men uppstår också i översättningen. I de undersökta texterna kommer det ofta situationer där man ersätter ett huvudord med pronomen och igen går tillbaka till huvudordet. På det här sättet får man variation till texten.

I den här analysen lönar det sig ännu att fasta uppmärksamhet vid en skillnad som ligger mellan de två språken i fråga om modifierad identitet. I översättningen uppstår den här bindningstypen oftare än i originaltexten. Modifierad identitet tillåter alltså variationer i huvudord men kräver ändå entydig identitet gällande referenten. Ordklassväxling är ett typiskt exempel på det (jmf avsnitt 3.2.1). Man kan delvis förklara den här stora skillnaden med finskans kasusböjning, speciellt gällande pronomen (jmf t.ex. jag är/jag måste men minä olen/minun täytyy). I svenskan är pronomen ofta identiska (jag – jag) medan de i finskan är bara delvis identiska (minä – minun) och därför varierar också bindningstyp.

Det finns ingen märkbar skillnad i fråga om inferens. Jag har konstaterat tidigare att inferens är den svåraste typen av bindningarna att förklara. Den baserar sig inte på några semantiska roller utan läsarens intuitiva intryck. Här kommer det fram att jag har fått samma intryck när jag har läst de här texterna. Beroende på läsare eller forskare kan det hända att resultatet också varierar.

5 LEDFAMILJSSTRUKTURERNA I UNDERSÖKNINGSMATERIALET

Jag har presenterat ledfamiljernas teoretiska bakgrund i kapitlet 3. I kapitlet 4 har jag genomfört en kvalitativ analys av referensbindningar. I det här kapitlet diskuterar jag vissa strukturer hos ledfamiljerna i mitt undersökningsmaterial. Här tar jag upp de viktigaste ledfamiljerna, dvs. de centrala ledfamiljerna men presenterar också några tematiska ledfamiljer samt bakgrundsledfamiljer. I föregående kapitel har jag presenterat de referensbindningar som ingår i mitt material. Enligt Nyström (2001: 62) kan man inte se ledfamiljerna utan en grundläggande analys av referensbindningar först. Efter identifiering och klassificering av olika bindningar är undersökning av ledfamiljer det följande steget i analysen.

För analysen använder jag den modell, som Enkvist (1974) och Källgren (1979) har presenterat. Nyström (2000, 2001) och Öberg (1997) har också använt den här textlingvistiska modellen i deras undersökningar av ledfamiljer i skolelevernas uppsatser. Jag använder inte en grafisk redovisning av texternas ledfamiljer på det sätt som de ovannämnda forskarna har gjort, men jag laborerar alla sambandsled som ingår i en och samma ledfamilj och därigenom får jag en tydlig bild av texternas ledfamiljsstruktur (se bilaga 2, centrala ledfamiljer).

Jag börjar med förlagan. I fortsättningen presenterar jag ledfamiljerna i översättningen och jämför dem med varandra. Jag har valt att koncentrera mig på ledfamiljsstrukturerna men jag undersöker också hur lång räckvidd ledfamiljerna har i texten. Karakteristiskt för de centrala ledfamiljerna är att de återkommer frekvent i texten samt har en lång räckvidd (jmf avsnitt 3.2).

Jag har tidigare konstaterat att det inte alltid är självklart att välja upp vilka konstituenterna syftar på vissa ledfamiljer. Ibland är det lätt att identifiera konstituenterna men det kan hända att klassificeringen inte är problemfri. Sådana fall ska jag ta upp, kommentera samt motivera mina val.

5.1 Ledfamiljsstrukturen i originaltexten

En sak som är säker och som alla forskare inom textlingvistik erkänner är att en text kräver en ledfamiljsstruktur av något slag för att den ska upplevas som sammanhängande och välorganiserad. Men det är inte bara att man kan förstå texter eller texten är sammanhängande utan ledfamiljsstrukturen påverkar också textens struktur, till exempel styckeindelningen. (Nyström 2001: 62).

Först presenterar jag de centrala ledfamiljerna eftersom de är de viktigaste elementen här. Ledfamiljer av andra typer presenterar jag också. Tematiska ledfamiljer eller bakgrundsledfamiljer är inte så enkelt att identifiera eller plocka ut ur texten. Jag har följt de principer som jag har presenterat i kapitel 3.

Innan jag börjar med analysen vill jag konstatera att jag har läst förlagan först, därefter översättningen. Som finskspråkig vill jag inte att mitt modersmål ha någon inverkan på mina resultat. Ledfamiljsstrukturen i originaltexten innebär inga stora överraskningar. Mitt undersökningsmaterial består av de 20 första sidorna av boken. Allt är nytt och personerna okända, därför har författaren använt mycket upprepningar i sin text.

5.1.1 De centrala ledfamiljerna

Mitt undersökningsmaterial består av en del av en roman. Berättande text är typiskt för romanen och därtill hävdar Nyström (2001: 63) att berättande texter ofta är personcentrerade. Det gör det lättare att identifiera de centrala ledfamiljerna i texten. Därför är de två viktigaste ledfamiljerna i mitt material personer, mördaren och huvudperson Annika Bengtzon. I de följande tabellerna visas de led som ingår i de här ledfamiljerna.

Tabell 3. Ledfamilj mördaren

m	
1	kvinnan som kallades kattungen
2	hon
12	henne
72	hon som kallades kattungen
83	jag
209	någon misstänkt person
211	en som knuffades
213	en kvinna

I tabell 3 finns de alla olika led som syftar på mördaren. Jag har lämnat bort upprepningar, dvs. t.ex. pronomenet *hon* upprepas många gånger i flera meningar i texten men här har jag tagit den med bara en gång. Förkortning m betyder mening i tabellerna. Ledfamiljen mördaren får mera olika varianter jämfört med Annika Bengtzon (jmf tabell 4 nedan). Mördaren presenteras genast i början av romanen och hon uppstår ännu på rad 213, dvs. hon har en lång livslängd i undersökningsmaterialet fast det finns relativt långa mellanrum där hon inte aktualiseras. Det beror på att författaren presenterar personerna och händelserna turvis. När Annika aktualiseras, försvinner mördaren för en stund.

På rad 209 finns en ovanlig sambandsled (en som knuffades). Mördaren beskrivs ur Annikas synvinkel då. Det är värt att lägga märke till att mördaren i själva verket beskrivs ur fyra olika människors synvinklar: författarens (t.ex. på rader 1, 2, 12, 72), mördarens själv (på rad 83), Annikas (på rad 209) och polisens (på rad 209).

Tabell 4. Ledfamilj Annika Bengtzon

m	
35	Annika Bengtzon
36	hon
40	Annika
43	henne
55	de
59	jag
185	du

Annika Bengtzon presenteras ofta som Annika eller hennes namn ersättes med pronomen, dvs. sambandsleden som syftar på henne är ganska ensidiga. I början är händelsen (mordet) i sig det viktigaste. Personerna är ännu både okända och oviktiga. Romanen betonar personerna i fortsättningen. Här kan jag alltså konstatera att valet av undersökningsmaterialet (20 första sidor) kan ha inverkan på de enkla och upprepade konstituenterna. Mördaren beskrivs ännu med mera varierande konstituent. En förklaring till detta är att hon beskrivs ur olika människors synvinkel (på rader 209, 211 och 213). Annika berättar för polisen om en kvinna som knuffades henne.

Det framgår tydligt i tabellerna att man ofta har använt pronomen för att få variation kring huvudordet (jag har igen lämnat bort upprepningar av pronomen, alla konstituent finns i bifogad tabell). Det stöder mitt resultat i föregående kapitel där identitet och pronominalisering är de vanligaste bindningstyperna. Man måste här påpeka att identitet gäller också pronomen.

5.1.2 De tematiska ledfamiljerna

De centrala ledfamiljerna är relativt enkla att känneteckna. De är nödvändiga för texter och i den här undersökta texten finns det inga andra ledfamiljer som kan konkurrera om rollen som centrala ledfamiljer. De tematiska ledfamiljerna kan också förekomma med en stor täthet samt har lång räckvidd i texten men det är ingen förutsättning. Dessa

ledfamiljer kan ha inverkan på innehållsstrukturen. Typiskt för dem är att de aktualiseras i någon del av en text och då förekommer de ofta.

Jag har valt två tematiska ledfamiljer att undersöka närmare. Annikas arbete är ett viktigt tema i romanen. Bosse arbetar inom samma bransch som Annika men i en annan tidning. De här har jag valt därför att de blir allt mer viktigare när man läser boken vidare. Det finns många saker som inte sägs direkt i romanen utan läsaren måste läsa mellan rader. Bosses och Annikas arbete har anknytning till att Annika har många problem i sitt personliga liv, speciellt med sin make. De följande tabellerna presenterar hur dessa ledfamiljer kommer upp i texten.

Tabell 5. Ledfamiljen Bosse

m	
44	Bosse, konkurrentens utsända
45	han
50	jag
56	de
59	Bosses arm

Bosse nämns på rad 44 för första gången. Jag har inte här upprepat alla aktualiseringar, eftersom pronomina och identitet förekommer oftast. I de första 20 sidorna nämns Bosse bara mellan raderna 44–71. På dessa rader är det Bosse och Annika som är de viktigaste tills Bosse försvinner. Han kommer med igen senare i boken. Bosse har ändå en viktig roll här därför att läsaren nu får veta att det finns ett speciellt förhållande mellan Annika och Bosse. Det berättas inte i texten men läsaren kan förstå det.

Konstituenterna som syftar på Bosse är ganska ensidiga. Det beror på att han bara nämns här men han får ingen grundlig presentation. Det görs senare i romanen. Pronomen de innebär alltså Bosse och Annika. En annan typ av bindning förekommer här, nämligen specificering (Bosses arm). Annars är det identitet och pronominalisering som är de typiska bindningstyperna här. Jag har igen lämnat bort onödiga upprepningar av dessa bindningstyper.

Tabell 6. Ledfamiljen Annikas arbete

m	
42	åka tillbaka till redaktionen
66	lämna festen, åka tillbaka till tidningen för att skriva
149	ringa till tidningen
177	min telefon
189	Janssons direktnummer på nyhetskedan
207	bevakar Nobelfesten för tidningen Kvällspressen
220	måste skriva en artikel
227	deadline

Tabell 6 presenterar de konstituenterna som syftar på Annikas arbete. Annikas arbete är viktigt därför att Annika är med på Nobelfesten för hennes arbetes skull. Om man har läst de tidigare publicerade romanerna om Annika Bengtzon, vet man att Annikas arbete har förorsakat problem mellan henne och hennes make. Intressantaste här är, att läsaren igen får läsa mellan raderna. Det finns inga klara rader på vilka Annikas arbete aktualiseras faktiskt innan på rad 220. Inferens är det mest typisk bindningstyp här, vilket är inte någon överraskning. Det ger stöd på min analys om att den här ledfamiljen inte aktualiseras klart.

Konstituenterna är längre och tyngre än i de andra ovan presenterade ledfamiljerna. Identitet och pronominalisering gäller inte längre. Man kan förklara det så att jobbet inte faktiskt aktualiseras dvs. man kan inte upprepa det med identitet. Pronominalisering är karakteristiskt för personernas beskrivning. Jobb är en abstrakt sak.

5.1.3 Bakgrundsledfamiljerna

Referenterna som syftar på tid eller plats anses ofta som bakgrundsledfamiljer. Karakteristiskt för dem är att ledfamiljens konstituenterna förekommer med långa mellanrum eller konstituenterna inte förekommer utan de ligger i textens bakgrund (jmf avsnitt 3.2).

Jag har valt att studera två bakgrundsledfamiljer. Den första är romanens huvudhändelse, mordet. Den här ledfamiljen kan ses som mördarens arbete också. Jag har räknat denna ledfamilj som bakgrundsledfamilj därför att händelsen (eller mördarens arbete) ligger i bakgrund. Vad som kommer att hända får läsaren försöka lösa.

Tabell 7. Ledfamiljen mordet/mördarens arbete

m	
1	tyngden av vapnet
3	något DNA
6	The target
7	sms-et, målets position
9	ett koncentrationsjobb
10	uppdraget, framgångsrikt
17	showtime
81	det här jobbet
96	dancing close to St Erik
101	hitta målet
105	ett sms till vingkamraten, trevade efter pistolen
110	vapnet
111	första skottet
112	andra skottet
115	hennes fokus
123	sköt den en efter en
129	motorljuden
182	lastades kropparna på britsarna

Tabell 7 visar tydligt att den här ledfamiljen har en lång räckvidd. Den förekommer genast i den första meningen och den sista referenten står på rad 182 då mordet redan har hänt. Den största delen av dessa referenter binder till ledfamiljen via inferens som bindningstyp. Det finns några synonymer till mördarens arbete (ett koncentrationsjobb, uppdraget). Texten avslöjar att kvinnan (mördaren) har något uppdrag på Nobelfesten. Hon är inte där bara för att njuta av stämningen.

Referenterna är igen relativt tunga och långa. Det uppstår också två referenter i en och samma mening, t.ex. på rad 105. Därtill är referenterna helt olika. Den ena är

substantivfras (ett sms till vingkamraten) medan den andra är verbfras (trevade efter pistolen). Substantivfrasen avslöjar att mördaren har en vingkamrat, dvs. hon jobbar inte ensam. Båda referenterna representerar inferens som bindningstyp och det är bara min tolkning att de syftar på mordet eller mördarens arbete.

Tabell 8. Ledfamiljen Nobelfesten

m	
4	Nobelfesten, inne i Stathusets bankettsalar
5	dansen, tonerna från musiken
6	Blå Hallen, Gyllene Salen
15	polismännen i sina uniformer och gula västar
55	dansen i Gyllene Salen
67	det här
70	färdknäpp
74	orkestern spelade
86	smaktemat
153	orkestern slutade spela
169	rop och uppmaningar
180	Nobelgästerna
185	sorlet
210	skotten
212	skottlossningen
229	skottlossning inne på Nobelfesten

Nobelfesten är en mångsidig ledfamilj. Den aktualiseras genast i början av texten med identitet. Inferens är ändå den mest förekommande bindningstypen här och det gör analysen litet svårt. Inferens baserar sig på läsarens egna erfarenheter och tolkningar av situationen. Det som händer på Nobelfesten är den viktigaste och därför har jag valt t.ex. *polismännen i sina uniformer och gula västar* som konstituent. Festen är viktig och inne i huset finns många viktiga och imponerande personer. Därför är det också nödvändigt att det finns säkerhetsvakter utanför huset och de har en betydelsefull roll på festen.

Rop och utmaningar i meningen 169 samt sorlet i meningen 185 beskriver festens stämning. Vändpunkten i stämningen är mordet och det syns här. Glädjen försvinner,

det blir kaos. Den här ledfamiljen avslöjar mordets konsekvenser och jag anser att det är viktigt för intrigens skull. Här får läsaren en realistisk bild av det som faktiskt har hänt.

5.2 Ledfamiljsstrukturen i översättningen

Ovan har jag presenterat av vilka led två centrala ledfamiljer, två tematiska ledfamiljer samt två bakgrundsledfamiljer i originaltexten består. Översättningens led presenteras nedan. Vissa av referenter stämmer med den svenska versionen men det finns också några skillnader. Referenterna uppkommer också i olika meningar i olika språk. Jag har tagit referenter ur olika meningar eftersom finskans pronomen får olika former beroende av pronomens uppgift i meningen (jmf finskans pronomen i nominativ, genitiv och akkusativ).

5.2.1 De centrala ledfamiljerna

De centrala ledfamiljerna är mördaren och Annika Bengtzon. Det är inte möjligt att hitta några andra centrala ledfamiljer. Jag har konstaterat tidigare att det inte finns andra ledfamiljer som kan konkurrera om de centrala ledfamiljernas roller. I följande tabell finns leden som hör till ledfamiljen mördare i översättningen.

Tabell 9. Ledfamiljen murhaaja

m	
1	kissanpennuksi kutsuttu nainen
2	hän
7	kissanpentu
23	häntä
80	hänen
116	hänet
223	yksi ihminen
225	joku nainen

Tabell 9 avviker inte märkbart från tabell 3. Mördaren aktualiseras i den första meningen i båda böckerna. Det finns inga skillnader i fråga om referenternas

översättning. Översättaren har lämnat bort en relativ bisats (en kvinna *som kallas kattunge*) och ersatt den med participform (kissanpennuksi *kutsuttu* nainen). På rad 223 står ”yksi ihminen” medan i originalet är motsvarande led ”en som knuffades” på rad 211. I finskan har relativ bisats glömts bort.

Pronominalisering och identitet är de vanligaste bindningstyperna här. Modifierad identitet förekommer oftare i den finskspråkiga texten på grund av pronominas olika former i olika kasus. Några skillnader jämfört med originalet i fråga om syntax kan man ändå inte upptäcka. Jag måste också konstatera att jag inte har tagit med alla identiska referenterna i den här tabellen eftersom jag anser det som oväsentlig upprepning.

Tabell 10. Ledfamiljen Annika Betgzon

m	
35	Annika Bengtzon, hänen
36	hän
40	Annika
56	häntä
74	minun
165	hänet
196	häneen
224	sinua
227	sinut

Tabell 10 är ganska ensidig men ändå mera varierande än motsvarande tabell på svenska. Annika Bengtzon är romanens huvudperson men hon har inte blivit beskriven av mångsidiga och varierande referenter. En förklaring till det här är undersökningsmaterialet, som jag har konstaterat tidigare. I början av romanen koncentrerar man sig på mordet och mordplatsen. I fortsättningen får Annika och hennes liv mera utrymme. Identitet och pronominalisering är de mest använda bindningstyperna. Modifierad identitet påverkar här också tack vare olika former av pronomina. En skillnad jämfört med den svenskspråkiga är att det finns mera variation av pronomen. Om man jämför tabellerna med tanke på eventuella förändringar i översättningen, finns det inga skillnader.

En skillnad mellan de två ledfamiljerna mördaren och Annika Bengtzon är att mördaren redan aktualiseras i den första meningen både i originaltexten och i översättningen medan Annika Bengtzon nämns första gången i meningen 35 i båda verken. Det betyder att mördaren är en viktig person i början av romanen och att Annika Bengtzon kommer med senare. Att Annika Bengtzon nämns första gången i meningen 35 i båda böckerna är värt att lägga märke till. Det betyder att översättningen jämt motsvarar originaltexten och översättaren inte har gjort några betydelsefulla förändringar i fråga om syntax.

5.2.2 De tematiska ledfamiljerna

Jag har valt Annikas arbete och Bosse som tematiska ledfamiljer i originaltexten och jag använder desamma också i översättningen. Man kunde tänka sig att välja en annan tematisk ledfamilj men min undersökning är kontrastiv i stort sett. Jag vill jämföra de samma ledfamiljerna med varandra. Först presenterar jag ledfamiljen Annikas arbete, sedan följer Bosse.

Tabell 11. Ledfamiljen Annikan työ

m	
41	hänen ei tarvinnut vielä palata toimitukseen
68	olisi pakko lähteä juhlista ja palata lehden toimitukseen kirjoittamaan juttu
157	soittaa toimitukseen
196	kännykkää
217	kirjoitan Nobel-juhlasta Kvällspressen – lehteen
229	kirjoittaa juttu
236	deadline

Tabellen ovan skiljer sig inte märkbart från tabell 6. Konstituenterna är nästan samma. Här gäller det bara att konstituenterna inte bara är ett eller ett par ord utan relativt långa och tunga fraser eller meningar. En orsak till de tyngre leden är typen av ledfamilj. Om man har en person som ledfamilj, beskrivs eller upprepas hon eller han med pronomina, identitet eller synonymer. Här är det svårare, eftersom ledfamiljen inte är en levande

person utan en konkret eller abstrakt sak. Inferens förekommer ofta här, vilket stöder mina motiveringar om att bindningarna inte bygger på det semantiska släktskapet.

Beroende på inferens finns det inte lika många konstituenten här som i tabellen 6. Inferens är en svår bindning att definiera och den baserar sig på läsarens intuitiva intryck. Några avvikande konstituenten beror alltså på mina subjektiva bedömningar vilka kan räknas som konstituenten i de två olika språken. Ett exempel på det är ”Janssons direktnummer på nyhetskedan” på rad 189 som jag anser vara en konstituent i den svenska texten medan jag inte har räknat det som konstituent i översättningen.

Tabell 12. Ledfamiljen Bosse

m	
43	joku
44	Bosse, Kilpailijan toimittaja
45	Bosse
57	he
60	Bossea
77	kätensä

Jämfört med tabell 5 är både ledfamiljsstrukturerna och konstituenterna likadana. Man kan förklara det med Bosses roll här i början av boken. Bosse aktualiseras bara mellan raderna 43 –77 men kommer med igen senare. Bosse får inga mångsidiga beskrivningar här utan man syftar på honom med pronominalisering eller identitet som bindningstyp. Trots att poängterar skillnaderna som förekommer i undersökningsmaterialet på de båda språken, lönar det sig ändå att fästa uppmärksamhet vid likheterna i detta fall. Man kan lägga märke till att Bosse får samma referenter i båda texterna dvs. översättaren har inte gjort några förändringar. Bosse anses som en stabil och neutral person också i översättningen.

5.2.3 Bakgrundsledfamiljerna

Bakgrundsledfamiljerna (Nobelfesten och mordet/mördarens arbete) är viktiga med tanke på mitt undersökningsmaterial. Leden som syftar på dessa ledfamiljer lever länge i texten. De är mångsidiga men också svåra att känna igen i texterna. Det är intressant att jämföra de här ledfamiljerna eftersom deras sambandsled ofta samspekar via inferens.

Tabell 13. Ledfamiljen Nobel-juhla

m	
4	Nobel - juhla, Kaupungintalon juhlasaleissa
5	tanssi, sävelet
6	Sinisen hallin, Kulaiseen saliin
15	virkapukuiset keltaisiin liiveihin sonnustautuneet poliisit
28	muutamia turvamiehiä
39	ihmisvilinään
48	lääketieteen nobelistin kiitospuhe
70	täällä
71	kemian nobelisti
73	lähtönaukku
76	orkesteri soitti
89	ruokateemana
162	orkesteri lopetti soittamisen
168	hoipertelevia ihmisiä ja tumman harmaapukuisia miehiä
178	huutoja ja kehoituksia
189	Nobel – vieraat
194	hälinä
219	laukaukset
239	Nobeljuhlassa on ammuskeltu

Nobelfesten ligger bakom alla händelser i romanen och det syns också i min undersökning. Festen aktualiseras genast i början och den får utrymme också i fortsättningen. Konstituenterna är tunga och långa nominalfraser samt kombinationer av subjekt och predikat förekommer dvs. det finns satser som referenter. Det här är typiskt för originaltexten också (jmf tabell 8). Igen kan man förklara det med valet av ledfamiljen.

Det lönar sig att lägga märke till att konstituenterna är mångsidiga. Nobelfesten nämns i sig men det finns många saker som är karakteristiska för festen, t.ex. orkester, dans och

färdknäpp. Själva byggnaden, Stathuset, beskrivs på ett mångsidigt sätt och det spelar också en viktig roll här, eftersom mordet sker på Stathuset. Det borde finnas hundratals säkerhetsvakter där men mordet händer i alla fall.

Jämfört med tabell 8 finns det flera konstituenten i den här tabellen. Därtill avviker konstituenterna från varandra. Inferens råder som bindningstyp och det har också inverkan på de här skillnaderna. Jag har inte fått helt samma intryck när jag har läst de här två texter på olika språk. Man måste ändå påminna att de flesta av konstituenterna motsvarar varandra innehållsligt. Översättare har varit tvungen att göra några förändringar (t.ex. skottlossningen inne på Nobelfesten – Nobeljuhlassa on ammuskeltu). Här kommer fram igen att man inte kan spegelöversätta från källspråket till målspråket (jmf Ingo 2000: 19).

Tabell 14. Ledfamiljen murha/murhaajan työ

m	
1	ase painoi
3	DNA:ta
6	The target
7	tekstiviestin, kohteen sijainti
9	työ, toimeksianto
10	tehtävään, tehtävä onnistuisi
18	show alkaa
83	tässä keikassa
100	he tanssivat Sant Erikkin lähellä
102	keskittyä
103	koko tehtävän aikana
105	kohde täytyi löytää nyt
109	lähetti tekstiviestin apumiehelleen, tarttui pistooliin
116	ase
117	tähtäsi miestä jalkaan, ensimmäinen laukaus
118	painoi liipaisinta, toinen laukaus
123	hänen keskittymisensä
131	ampui kutakin vuorollaan
135	perämoottorin ulinan
141	uhrin nostettiin paareille

Mordet är faktiskt en ledfamilj, vilket man syftar på med inferensbindning. Vapnet är ett klart exempel på det. Romanen börjar med en skildring av tyngden av vapnet. Man kan genast anta vad som kommer att hända i boken. Det aktualiseras också några synonymer till mordet vilket får läsaren att anta att det kommer att hända någonting på festen. Kvinnan som kallas kattunge är inte bara en vanlig gäst bland de andra gästerna. Författaren vill ge några tips åt läsarna om de blivande händelserna.

Jämfört med den svenskspråkiga tabellen kan man inte lägga märke till några betydelsefulla skillnader. Oberoende språk har ledfamiljen en lång räckvidd och inferens som bindningstyp råder. Med tanke på översättningsmotsvarigheter har översättaren översatt de engelskspråkiga fraserna till finska, t.ex. *Dancing close to St. Erik/ He tanssivat Sant Erikin lähellä*. De engelska fraserna i originaltexten får läsaren att tänka på mördarens bakgrund. I översättningen kommer inte det här fram.

5.3 Originalen och översättningen – en jämförelse

I undersökningsmaterialet presenteras först mördaren. I början av verket finns många referenser till mördaren tills Annika Bengtzon presenteras. Då koncentrerar författaren sig på henne och mördaren får inget utrymme. Jag har excerperat alla sambandsled ur som syftar på mördaren eller Annika Bengtzon ur undersökningsmaterialet och placerat dem i tabellen (se bilaga 2). Tabellen visar tydligt att var och en av dessa ledfamiljer står i fokus i texten och att det finns en stor mängd bindningar som refererar till ledfamiljen. Från tabellen är det enkelt att se hur författaren byggt upp texten och när en ledfamilj är viktig.

Det blir problematiskt att bestämma om det egentligen finns en bindning mellan två referenser om avståndet mellan dem är långt, t.ex. om en referens nämns första gången i den första meningen och andra gången i den tjugonde meningen. I sådana fall kan man fundera över om det ännu finns en bindning mellan meningarna. Källgren (1979: 80) betonar att referenternas innehållsmässiga laddning spelar en viktig roll i fråga om bindningarnas livslängd. Hon menar att en känslomässig laddning i ett led verkar på gynnsamt sätt på ledfamiljens livslängd.

I mitt undersökningsmaterial uppstår inte ett sådant problem i fråga om ledfamiljerna mördaren och Annika Bengtzon. Bifogad tabell visar tydligt att det finns bindningarna tätt när det är fråga om de undersökta ledfamiljerna. Från meningen 1 till meningen 33 aktualiseras mördaren i nästan varje mening. Annika Bengtzon kommer med i mening 34 och hon nämns ofta till mening 72. Bindningarnas täthet och långa räckvidd pekar på att dessa två ledfamiljer egentligen är de viktigaste, dvs. de centrala ledfamiljerna.

De andra ledfamiljerna aktualiseras också men inte på samma sätt. Det finns skillnader i fråga om täthet, bindningstyp och konstituenternas lexikaliska form. Annika och mördaren har ofta bundits ihop med identitet eller pronominalisering som bindningstyper. Därtill har konstituenterna varit ensidiga och enkla ord eller korta substantivfraser. Annikas jobb, mordet och Nobelfesten står i motsats till de centrala ledfamiljerna. Inferens är den bindningstyp som gynnas och konstituenterna är ibland tunga och långa verb- eller substantivfraser. Jag har tagit ett exempel på det här för att illustrera dessa skillnader.

- (8) ”Kryssvalven i taket, kalkstenen i golvet, *hon som kallades Kattungen* var inne i själva byggnaden.” (s. 11)
 ”Snart skulle hon vara tvungen att lämna festen och *åka tillbaka till tidningen för att skriva.*” (s. 10)

”*Annika huomasi, että hänen jalkansa tärisivät hieman, hartiahuivi oli liukua lattialle ja hän kieltäytyi sen tiukemmin ympärilleen.*” (s. 9)
 ”*Virkapukuiset keltaisiin liiveihin sonnustautuneet poliisit olivat asettuneet ennalta arvattaviin paikkoihin, Tukholman kaupungintalon porttihalvin kummallakin puolella seisoi kaksi.*” (s. 8)

Jag har tagit två exempel på vardera språken. Ur originalet har jag ett exempel på mördaren och Annikas arbete. Ur den finskspråkiga versionen har jag Annika Bengtzon och Nobelfesten som exempel. Man kan genast lägga märke till att Annikas arbete och Nobelfesten hänger samman med texten via inferens som bindningstyp medan Annika och mördaren aktualiseras med identitet, specificering, synonymi eller pronominalisering. Därtill är konstituenterna enkla. Detsamma kan man inte säga om

konstituenterna till Annikas arbete och Nobelfesten. Ett resultat som har kommit fram i min undersökning är att abstrakta ledfamiljer får längre och mera komplicerade konstituenten än konkreta ledfamiljer. Inferens är en vanligare bindningstyp hos abstrakta ledfamiljer. Genomgången av referensbindningen i de här texterna visar att ledfamiljer kan se ganska olika ut.

Några märkbara skillnader i översättningen mellan dessa två språk uppstår inte. En sak som gäller det här vill jag ta upp till diskussion. I originalet finns det några ord, fraser och även en mening på engelska. I översättningen har dessa översatts till finska. På grund av det här så har läsaren ingen möjlighet att utforma egna åsikter om mördarens bakgrund eller ursprung. Några fraser på engelska avslöjar att hon kanske inte är svensk.

En viktig sak ska jag ännu ta upp här. Man kan nämligen studera styckeindelning med hjälp av referensbindningar och ledfamiljstrukturer. Enligt Nyström (2001: 124 – 125) samspelar styckeindelningen med referensbindningen. Man kan märka det lättaste genom att studera det referensbindningsmönster som ledfamiljerna utgör. En huvudprincip för styckeindelningen är att något nytt ska behandlas och då tar man nytt stycke. Därför känns det rimligt att en ny ledfamilj introduceras tidigt i början av texten.

I min undersökning stämmer det här antagandet. De Bifogade tabellerna (s. 60) illustrerar en grafisk redovisning av ledfamiljernas räckvidd i undersökningen. Man kan undersöka styckeindelning med hjälp av tabellen. Om vi tar Annika och mördaren som exempel kan vi genast notera att de aktualiseras turvis i texten. Mördaren aktualiseras på raderna 1–30 och 75–135 och Annika på raderna 35–70 samt 16–230 i den svenska texten. I den finskspråkiga texten är de motsvarande raderna 1–25 och 80 – 135 för mördaren och 35–75 samt 160–235 för Annika. Tabellen visar inte varje rad för sådant arbetssätt skulle vara för utrymmeskrävande. Aktualiseringarna på var femte rad har tagits med i tabellen. Fast jag har jobbat på det här sättet, syns det klart ut ur tabellen i vilka rader vissa ledfamiljer är dominerande.

Tabellen visar tydligt att mördaren är en huvudperson från början till rad 30 eller 25 och på rad 30 eller 35 kommer Annika med. Här börjar också ett nytt stycke. Ett nytt stycke börjar igen när Annika försvinner för tillfället och mördaren blir viktig (på rad 75 i originalet och 80 i översättningen). I tabellen finns också några rader där inga aktualiseringar finns. På dessa rader förekommer några människor som nämns bara några gånger. Jag har inte tagit med de här personerna fast man kan tänka sig att räkna dem som tematiska ledfamiljer.

Nyström (2001: 124) påstår att när en tematisk ledfamilj förlorar sin aktualitet i texten, börjar ett stycke att närma sig sitt slut. Bosse är en av de två tematiska ledfamiljer i mitt material och han aktualiseras sist på raden 70 i originalet och på raden 75 i översättningen. Efter det börjar ett nytt stycke, dvs. i det här fallet stämmer det att när en tematisk ledfamilj förlorar sin aktualitet slutar stycket. Men Annikas arbete som andra tematiska ledfamilj i mitt material aktualiseras på vissa rader oregelbundet. Den här ledfamiljen hänger inte samman med styckeindelningen. Nyström (2001: 124) hävdar ju att beroende på texten har olika tematiska ledfamiljer naturligtvis olika räckvidd i texten och därför kan de sträcka sig över ett eller flera stycken.

6 SLUTDISKUSSION

Jag har koncentrerat mig på att studera textlingvistik och närmare bestämt textbindning och ledfamiljer i min pro gradu- avhandling. Som undersökningsmaterial har jag använt deckaren *Nobels testamente*, skriven av en känd svensk författarinna, Liza Marklund. Beroende på romanens stora sidoantal har jag varit tvungen att avgränsa materialet. Jag har valt de första 20 sidorna för undersökningen i min pro gradu-avhandling.

Som metod för att studera ledfamiljerna har jag använt referensbindningsanalys i den här textlingvistiska undersökningen. Kvantitativ analys av referensbindningar visar att pronominalisering, identitet och modifierad identitet är de mest använda bindningstyperna i mitt material. Det här gäller speciellt de centrala ledfamiljerna. Det beror på att de centrala ledfamiljerna utgörs personerna. Att välja ut de centrala ledfamiljerna ur materialet har varit enkelt, eftersom det inte finns några andra ledfamiljer som kan konkurrera om rollen. Inferens som bindningstyp uppstår också flitigt. Speciellt ofta använder man inferens vid icke-personbetecknade ledfamiljer, dvs. Annikas arbete, Nobelfesten samt mordet. Inferens som bindningstyp baserar sig inte på semantiska släktskap utan på läsarens egna intuitiva intryck om texten. Därför måste man ta hänsyn till att resultaten baserar sig på mina erfarenheter och upplevelser om texten. Bindningarna finns nästan lika många i båda verken, i svenskspråkiga litet mera. Inga stora skillnader gällande antal bindningar eller antal olika bindningstyper kommer fram i undersökningen.

Kvantitativ analys av ledfamiljsstrukturer visar att sambandsleden som ingår i mitt material ser lika ut. Vid översättningen har det inte gjorts några stora förändringar utan översättaren har följt ursprungstexten relativt noggrant. Några skillnader finns det ändå beroende på skillnader mellan de två olika språken. Av analysen framgår att de konstituenten som syftar på personbetecknade ledfamiljerna ofta är korta och består av ett eller par ord medan de konstituenten som refererar till icke-personbetecknade ledfamiljerna är ofta tunga och långa fraser eller även hela meningarna.

Ledfamiljernas räckvidd är värd att lägga märke till. De centrala ledfamiljerna har ofta en lång räckvidd och de aktualiseras ofta. Det stämmer också i min undersökning. Bosse är egentligen ett undantag i mitt material. Han är med en kort tid medan de andra ledfamiljerna aktualiseras ganska regelbundet. Med hjälp av ledfamiljernas räckvidd kan man undersöka också textens styckeindelning. När man vill introducera något nytt, uppstår en ny ledfamilj. Då börjar också ett nytt stycke. Det är också de centrala ledfamiljerna som genast står i början av ett nytt stycke, eftersom man brukar börja texten med ny information (jmf begreppen tema – rema). De tematiska ledfamiljerna kan i stället avslöja när ett stycke ska sluta. Det är ändå ingen regel, för tematiska ledfamiljer kan sträcka sig över många stycken.

Till sist vill jag konstatera igen att mitt material kan ha inverkan på undersökningsresultat. Romanen innehåller nästan 500 sidor och därför har jag varit tvungen att avgränsa materialet. Resultaten kunde ha varit annorlunda, om jag hade tagit t.ex. de 20 sista sidorna av romanen. Säkert är ändå att Annika Bengtzon är romanens huvudperson, både i början och i slutet av verket. Undersökningens jämförande synvinkel har inte kommit fram till viktiga eller betydelsefulla skillnader. I detta fall kan man konstatera att likheterna också kan anses som resultat.

Litteraturförteckning

Undersökningsmaterial

Marklund, Liza (2006). *Nobels testamente*. Poketförlaget.

Marklund, Liza (2006). *Nobelin testamentti*. Juva: WS Bookwell Oy.

Övriga

Bassnett, Susan (1995). *Teoksesta toiseen*. Johdatus kirjallisuuden kääntämiseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Enkvist, Nils Erik (1974). *Några textlingvistiska grundfrågor*. I *Språket i bruk*, red. Telemann Hultman. Lund: Bröderna Ekstrands Tryckeri AB.

Enkvist, Nils Erik (1975). *Tekstilingvistiikan peruskäsitteitä*. Jyväskylä: Oy Gaudeamus Ab.

Hellspång, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten*. Handbok i brukstext analys. Lund: Studentlitteratur.

Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen*. Johdatusta käännöstieteeseen. Juva: WSOY.

Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk*. Introduktion i översättningsvetenskap. Lund: Studentlitteratur.

Ingo, Rune (2000). *Suomen kieli vieraan silmin*. Vasa: Vasa universitet.

Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta*. Översättandets praktik och didaktik. Lund: Studentlitteratur.

Källgren, Gunnel (1979). *Innehåll i text*. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Kent (1978). *Modeller och metoder i textlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

Liljestränd, Birger (1980). *Textbindning*. Umeå: Universitet i Umeå.

Marklund, Liza (2007). www.lizamarklund.net/omliza.php

Nida, Eugene A. (2001). *Contexts in Translating*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Nida, Eugene A. & Taber, Charles R. (1974). *The theory and practice of translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Nordman, Marianne (1992). *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Nyström, Catharina (2000). *Ledfamiljer och referentrelationer*. En modell för analys av referensbindning tillämpad på gymnasistexter. Svenska i utveckling nr 14. FUMS rapport nr 197. Uppsala.
- Nyström, Catharina (2001). *Hur hänger det ihop?* En bok om textbindning. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 32. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Reuter, Mikael (1996). *Översättning och språkriktighet*. Helsingfors: Svensk språktjänst.
- Sorvali, Irma (1983). *Översättandets teori och praktik*. Helsingfors: Gaudeamus.
- Sorvali, Irma (1990). *Studier i översättningsvetenskap*. Uleåborg: Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet.
- Öberg, Hanna-Sofia (1997). *Referensbindning i elevuppsatser*. En preliminär modell och en analys i två delar. Svenska i utveckling nr 7. FUMS Rapport nr 187. Uppsala.

BILAGA 1. Referensbindningar i både originaltexten och i översättningen (det första stycket av båda böckerna).

Nobeldagen

Kvinnan som kallades kattungen kände tyngden av vapnet gunga till under högra
(ny) (ny)
armhålan. Hon kastade cigaretten på marken, lyfte på kjolen och krossade fimpen
pr (1) (ny) hy (2)
ordentligt mot undersidan av sandaletten.
(ny)
Hitta något DNA på den där om ni kan.
(pr)
Nobelfesten hade pågått inne i Stadhusets bankettsalar i tre timmar och trettionio
(ny) (ny)
minuter nu. Dansen hade kommit igång, hon kunde ana tonerna från musiken ut till
in (4) id (2) in (5)
kylan på gatan. The target hade lämnat bordet nere i Blå Hallen och rört sig uppför
(ny) hy (4)
trappan till Gyllene Salen. Sms-et hon precis mottagit i mobilen hade givit henne
hy (4) id (5) (ny) pr (7)
målets position, så exakt den nu kunde bli under de här omständigheterna.
(ny) pr (7)

Nobel-päivä

Kissanpennuksi kutsuttu nainen tunsu miten ase painoi ja keinui hänen oikean
(ny) (ny)
kainalonsa alla. Hän heitti tupakan maahan, nosti hametta ja murskasi tumpin
pr (1) (ny) hy (2)
huolellisesti sandaletin pohjalla.
(ny)
Yrittäkääpä löytää DNA:ta.

Nobel-juhla oli ollut käynnissä Kaupungintalon juhlasaleissa kolme tuntia ja
(ny) (ny)
kolmekymmentäyhdeksän minuuttia. Tanssi oli alkanut, hän erotti sävelet seisoessaan
in (4) id (2) in (4)
ulkona kylmässä. The target oli poistunut Sinisen hallin pöydästä ja noussut portaita
(ny) hy (4)
Kultaiseen saliin. Kissanpennu oli juuri saanut kännykkäänsä tekstiviestin, jossa
hy (4) an (5) (ny)
kerrottiin kohteen sijainti niin tarkasti kuin tällaisissa olosuhteissa oli mahdollista.
(ny)

BILAGA 2. De centrala ledfamiljerna i undersökningsmaterialet.

m	mördaren	Annika/hennes jobb
1	kvinnan som kallades kattungen	
2	hon	
3		
4		
5	hon	
6		
7	hon,henne	
8	hon	
9		
10	3×hon	
11	hon	
12	hon	
13	henne	
14		
15		
16	hon	
17		
18		
19	hon	
20		
21		
22	hon	
23	hon,henne	
24	hon	
25	hon	
26		
27	hon	
28		

29		
30	hon	
31	hon,stanna till	
32	hon	
33	4×hon	
34		Annika Bengtzon, henne
35	2×hon	
36		
37		hon
38		på hand
39		Annika,hon
40		2×hon,till redaktion
41		
42		2×hon
43		hennes öra
44		Annika
45		
46		
47		
48		Annika
49		hon
50		
51		hennes underarmar
52		hennes hand,henne
53		
54		Annika,hon
55		hon
56		hon
57		jag,hon
58		
59		

60		Annika
61		
62		Annika
63		hon, åka till tidningen för att skriva
64		
65		hon
66		henne
67		
68		hon
69		jag,hon
70		
71		Annika
72		2×hon,hennes rygg
73	hon som kallades kattungen	

m	murhaaja	Annika/hänen työnsä
1	kissanpennuksi kutsuttu nainen	
2	hän	
3		
4		
5	hän	
6		
7	kissanpentu	
8	hän	
9		
10	2×hän	
11	hän	
12	hän	
13		
14		

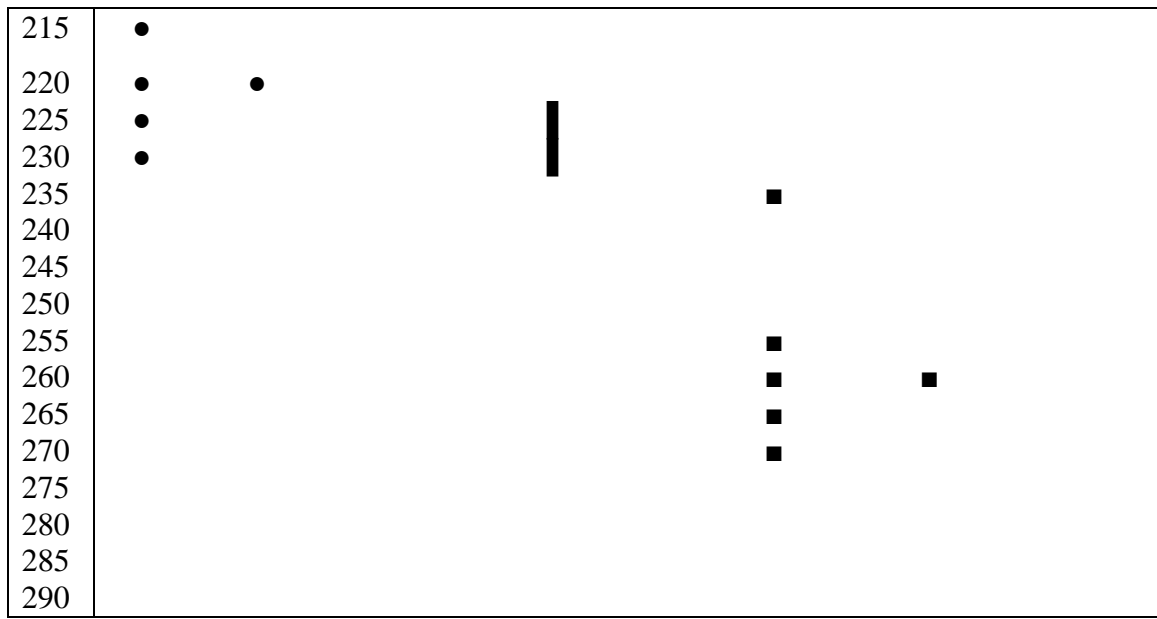
15		
16	hän	
17		
18		
19	hän	
20		
21		
22	hän	
23	häntä,hän	
24	häntä,hänen	
25	hän	
26	hän	
27		
28	hän	
29		
30		
31	hän	
32	hän	
33	kissanpentu	
34	3×hän	
35		Annika Bengtzon,2×hänen
36		Annika,hänen jalkansa,hän
37		
38		hän
39		Annikan kättä
40		Annika,hän
41		hän,hänen,toimitukseen
42		
43		hän
44		hän
45		Annikan

46		Annika
47		
48		
49		
50		
51		
52		Annika
53		hän
54		hän
55		
56		häntä
57		
58		Annika,hän
59		hän
60		hän
61		hän
62		
63		
64		
65		
66		
67		Annika
68		hänen, lehden toimitukseen kirjoittamaan juttu
69		hänen
70		hän
71		Annikan käden
72		
73		Annika
74		hän,minun
75		
76		Annika

77		2×hän,hänen selkänsä
78	kissanpentu	

BILAGA 3. Ledfamiljernas räckvidd.

m	Annika	mördaren	Bosse	Annikas arbete	mordet	Nobelfesten
1		•			■	
5		•				■
10		•			■	
15						■
20						
25		•				
30		•				
35	•					
40	•			█		
45						■
50				█		
55	•		█			
60						
65	•			█		
70	•		█			■
75		•				■
80		•				■
85		•				■
90						
95					■	■
100		•				■
105		•			■	
110		•			■	
115		•				
120		•				
125		•			■	■
130		•				
135		•				
140						
145					■	
150						
155						■
160	•					■
165						
170	•					■
175						
180	•					
185						
190	•					
195						
200	•					
205	•				■	
210	•					

m	Annika	murhaaja	Bosse	Annikan työ	murha	Nobel – juhla
1		•			■	
5		•				■
10		•			■	
15						■
20						
25		•				
30						
35	•					
40	•					
45	•			█		
50				█		
55	•					
60	•			█		
65						
70	•					■
75	•			█		■
80		•				
85						
90		•				
95		•				■
100					■	
105		•			■	
110	•	•				
115		•				
120		•			■	
125						
130		•				
135		•				
140					■	
145						
150						
155						
160	•					
165	•					
170	•					
175						
180					■	
185	•					
190						■
195	•					
200						
205	•					
210	•					

215	•				
220	•				
225	•	•			
230	•			█	
235	•			█	
240					■
245					
250					■
255					■
260					■
265					■
270					
275					■
280					
285					
290					